

Templet. Här i Chawton bodde Jane med mor och syster från 1809 till sin död 1817. Här skrev hon de stora romanerna.

Foto: British Library, Anthony Olden

Hon älskade vilda hästritter, stormiga sjöfärder och ansträngande bergs- och skogsvandringar. Hon lät sätta upp ribbstol och romerska ringar i Wiens Hofburg

Kejsarinnan af Österrike mördad.

Ur Aftonbladets rapportering om Sisis död den 12 september 1898.

ETT NYTT ANARKISTIDÅ, ännu fegare och grymmare än något föregående, förföredes i lördagsmiddag, då kejsarinnan Elisabeth af Österrike, en äldstigen, sjuklig kvinna, mördades af en italiensk anarkist...

LUCHENI VISADE under förhöret en upprörande cynism. Han förklarade, att han varit anarkist sedan sitt 13:de år. Han sade, att om alla gjorde sin pligt som han hade gjort, skulle det borgerliga samhället snart vara afskaffadt. "Jag vet mycket väl", yttrade han, "att enstaka mord icke leder till något resultat, men jag har föregått med godt exempel..."

RÄSTLÖS, NÄSTAN SOM en kvinnlig Ahasverus, irrade den hårdt prövade kejsarinnan från Italien, till Ungern, från Medelhafvets kuster till Dalmatiens berg, från kejsarstaden Wien till Tysklands badorter och det republikanska Schweiz' kurorter. Öfverallt sökte hon ro och glömska, och har nu genom mördarens stål funnit det på annat sätt än hon torde ha anat.

HENNES MAJESTÄTISKT sköna gestalt, det stolta och dock vänliga hufvudet, omramadt af ett svall af svarta lockar, vunno öfverallt hjertan med storm...

NÄR HON I FJOL vid det ungerska rikets tusenårsfest vid konung Frans Josefs arm uppträdde i den gamla S:t Mathiaskrönikanskyrkan i Ofen, och ärkebiskopen af Gran i sitt tal nämde henne såsom "sorgernas djupt prövade moder", brusto tusende och åter tusende i tårar, och äfven hennes tårekällor, som i årtal varit förseglade, öppnades åter.

Elisabeth hölls för en av sin tids vackraste kvinnor och porträtterades bland annat av Winterhalter. Hon var troligen sin tids skickligaste rytтарinna. Men hovlivet avskydde hon allt mer och kunde endast med svårighet övertalas att delta i det storslagna firandet av silverbröllopet. Hon höll sig borta från Wien, vistades långa tider i sitt älskade Ungern och reste runt i Grekland, där hon på Korfu lät bygga slottet Achilleon efter sin grekiske favorithjälte. Sin ensamme make skaffade hon sällskap i form av burgteateraktisen Katarina Schrott.

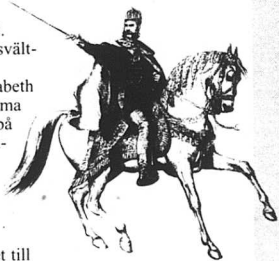
Tragedin på Mayerling

Så drabbades hon av tragedin: Sonen Rudolfs självmord tillsammans med älskarinnan Mary Vetsera Mayerling 1889. Hon drog sig tillbaka från omvärlden och blev något av en enstöring, alltid klädd i svart. Långa fasteperioder ledde till svältsymptom och depressioner.

I september 1898 anlände Elisabeth tillsammans med sin hovdam Irma Sztáray inkognito till Genève på väg till kurorten Caux. Direktionen på Hotel Beau-Rivage avslöjade dock för pressen att kejsarinnan av Österrike var på besök. Den 10 september gick Elisabeth tillsammans med hovdamen från hotellet till båten som skulle ta dem över Genèvejön. En italiensk anarkist vid namn Luigi Lucheni högg en vass fil i hennes hjärta. I sitt allmänna samhällshat ville han döda någon kunglig person och han hade följt med i tidningarna.

Det började som en kärleks saga men plikterna på Elisabeth och Franz Josef som offentliga personer omöjliggjorde ett lyckligt äktenskap. Få personliga sorger besparades dem. Men även om Sisi var en rastlös och olycklig person lever hennes minne ännu i dubbelmonarkins länder.

NICOLAUS ROCKBERGER

Sisis man. Franz Joseph i kröningsdräkt, 1867.

Slottet Mayerling. Här tog kronprins Rudolf sitt liv med älskarinnan Mary Vetsera Mayerling i februari 1889.

Janeiterna i all ära, skriver Göran Hägg. Men författarinnan småler igenkännande i sin himmel när fansen beträder helgedomen Chawton.

Knata i blöt empire

ingen vet om det beror på hennes geniala berättarteknik, på det faktum att socialt snobberi och klasskillnader på nytt blivit spännande realiteter eller på att hennes böcker är så lättfilmade att det knappt behövs nåt manus. Det är ändå ingen tvekan om att Jane Austen blivit det senaste decenniets internationella kultklassiker.

där dikten dog 7

Själva huvudtemplet i Jane-kulten är huset i Chawton i Hampshire. Man reser också till hennes gravplatta i katedralen i Winchester. Men reser också till hennes gravplatta i katedralen i Winchester. Men bara omtalar att hon var sin fars dotter och snäll. Likaså till Lyme Regis där Louisa i *Övertalning* trillar från hamnpiren och till Bath där samma romans handling kulminerar. Men det var i Chawton Jane bodde med mor och syster från 1809 till sin död 1817 och skrev de stora romanerna. Huset var en gåva från brodern Sir Edward Knight som adopterats av rika släktingar.

Kom i sommarregn

Helst bör man komma i sommarregn, så att man vid färden genom det osannolikt vackra landskapet kan föreställa sig hur systarna Bennet i *Stolthet och fördom* i blöt empireklänning knatar mot Bingleys gods med åtföljande förkylning och lyckliga konsekvenser för kärleksliv och privatekonomi. Det är emellertid ett faktum att Jane Austen liknar Dostojevskij i det att hon aldrig säger ett ord om naturen. "Jag skriver om kärlek och pengar. Vad finns det annars att skriva om?"

Men å andra sidan var landskapet förstås lika självklart synligt som bakgrund för Janes aristokratiska läsekretsens som det åter blivit för dagens biopublik. Huset ligger i en vägrök och är byggt i rött tegel, som nog är framknackat ur putsen efter Janes tid. Det innehåller en förmålig bokhandel, souvenirshop och övåntat ren toalett.

"Amiralens rum" som ska ha hyst en framgångsrik sjöfarande broder bör vara helt fejkat. Fram till rätt nyligen har huset sett andra ägare, som till sist donerat fastigheten.

Vackrast är egolven som rimligen är ursprungliga. Lämpliga empireföremål har sedan inköpts och utplacerats.

Mest äkta är det lapptäcke (!) sytt av Jane som förevisas på övervåningen. Det och några liknande persedlar har lånats ut av rika bror Edwards ättlingar. Men det måste faktiskt ändå vara hopkommet här. Plötsligt är man nere i den vardag där hemmadottern dolde sitt geniala konstnärskap bakom handarbete och hushålls-sysslor.

Helst bör man komma i sommarregn, så att man vid färden genom det osannolikt vackra landskapet kan föreställa sig hur systarna Bennet i blöt empireklänning knatar mot Bingleys gods.

The Janeites, fanatiska anhängare av Jane Austens konst, är inte alls glada över hur budskapet spridit sig. Men de är å andra sidan ofta människor som inte förstär Janes ironi och rentav tror att hon hyllar vad hon skojar med. Vad gör dem bättre än gruppen av filmälskande normmän som just köper T-shirts nere i shopen? Kanske har Åse fattat mer?

Ett litteraturens Graceland

Ska man söra över att böcker nästans dyrkas som popmusik eller grigiska bedrifter? Huset i Chawton är på väg att förvandlas till litteraturens Graceland eller Gettysburg. Jane skulle älskat att få beskriva besökarna med vänlig ironi. De betar sig precis som systarna Bennet på guidad tur i slottet Pemberley. Och puben snett över vägen är aldeles utmärkt i sin art.

GÖRAN HÄGG